

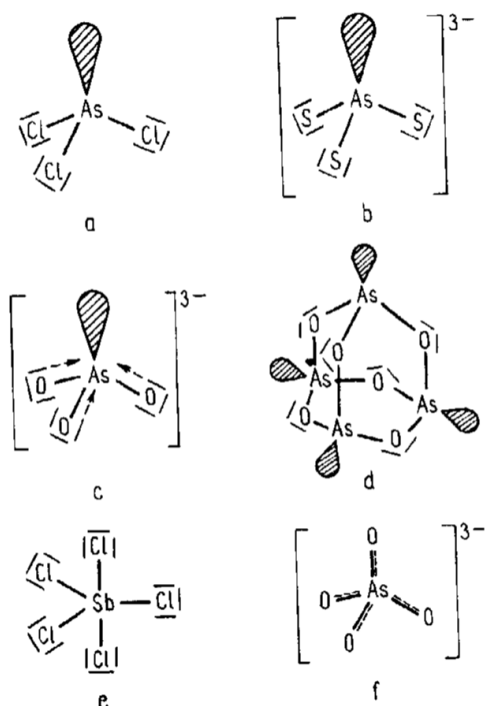
15. skupina As, Sb, Bi, Mc

Konfigurace $ns^2 np^3$, $(n-1)d^{10}$ – efekt inertního elektronového páru, (Bi pak $4f^{14}$), As a Sb na hranici kovů a nekovů – menší el. vodivost, malá iontovost vazeb, málo bazické oxidy. S vodou ani kyselinami (neoxidujícími) nereagují.

Tabulka 24-5. Elektronové konfigurace atomů As, Sb a Bi v oxidačních stavech III a V

Prvek	Oxidační stav III	Oxidační stav V
As	$[\text{Ar}] 3d^{10} 4s^2 \equiv [\text{Zn}]$ stabilní	$[\text{Ar}] 3d^{10} \equiv [\text{Ni}]$ stabilní
Sb	$[\text{Kr}] 4d^{10} 5s^2 \equiv [\text{Cd}]$ stabilní	$[\text{Kr}] 4d^{10} \equiv [\text{Pd}]$ stabilní
Bi	$[\text{Xe}] 4f^{14} 5d^{10} 6s^2 \equiv [\text{Hg}]$ velmi stabilní	$[\text{Xe}] 4f^{14} 5d^{10} \equiv [\text{Pt}]$ velmi nestabilní

Oxidační stav III: trigonální

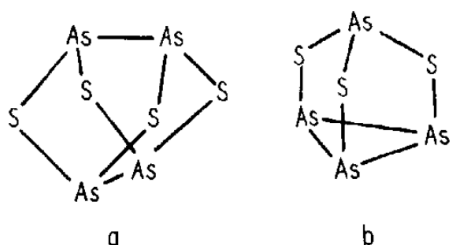

Obr. 24-6. Uspořádání vazeb v některých sloučeninách arsenu a antimonu.

a) AsCl_3 ; b) AsS_3^{3-} ; c) AsO_3^{3-} ; d) As_4O_6 ; e) SbCl_5 ; f) AsO_4^{3-}

Oxidační stav V: trigonálně bipyramidální

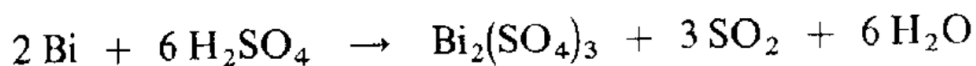
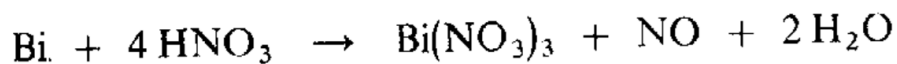
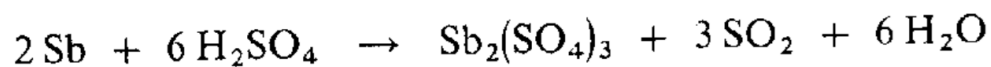
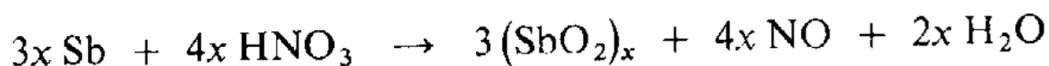
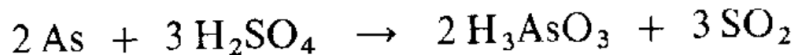
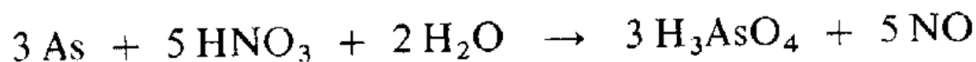
Častá tvorba vazeb kov – kov např. u halogenidů As (As_2X_4)

Obr. 24-7. Uspořádání vazeb v molekulách:

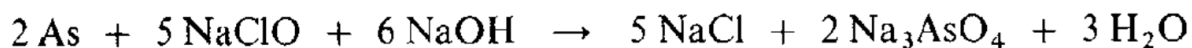
a) As_4S_4 , b) As_4S_3

Oxidy As jsou kyselinotvorné, oxidy Sb kyselinotvorné i bazické, oxidy Bi už silně bazické:

S hydroxidy v neoxidujícím prostředí nereagují.

V oxidujícím prostředí reaguje As následovně:

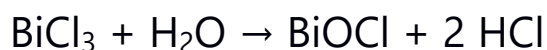
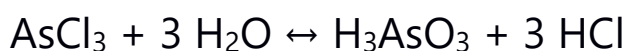
As se kyslíkem **samovolně** oxiduje.

Halogenidy příprava:

Trihalogenidy: Působením halogenovodíku na oxid, sulfid apod. Případně přímou syntézou z prvků.

Pentahalogenidy: Přímou syntézou z prvků.

Trichloridy reagují s vodou následovně:

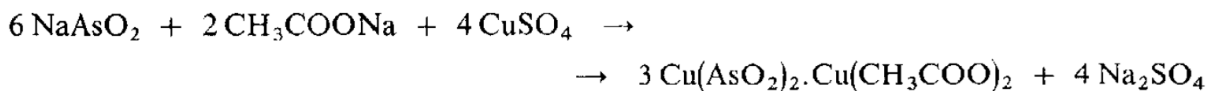
Stabilita organosloučenin klesá v řadě As, Sb, Bi. Organokovové sloučeniny typu MR_3 , R = methyl, ethyl – nepříjemně páchnoucí jedovaté sloučeniny; $\text{As}_2(\text{CH}_3)_4$ – kakodyl (derivát hypotetického diarsanu) - extrémně jedovatý; $\text{R}_{5-n}\text{As}^{\text{V}}\text{X}_n$; $\text{Sb}(\text{C}_6\text{H}_5)_5$, $\text{Bi}(\text{C}_6\text{H}_5)_5$ nestálý.

As: na vzduchu stálý, sublimuje (615°C , As_4) a oxiduje se na jedovatý As_4O_6 – česnekového zápachu), nad 300°C fluorescence (jako u P_4), v O_2 hoří na As_4O_6 a As_4O_{10} , v F_2 na AsF_5

Výroba: $\text{FeAsS} \rightarrow \text{FeS} + \text{As}$ (pražení arzenopyritu)

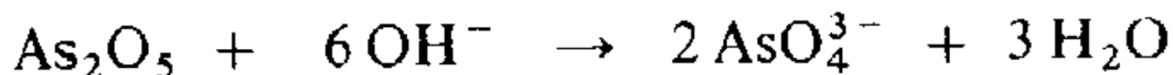
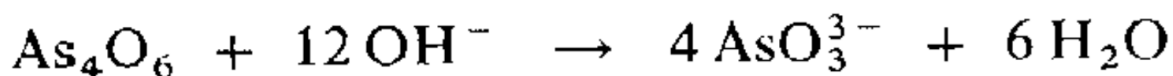
Použití: slitiny s Pb a Sn, ve sloučeninách s kovy 13. skupiny jako polovodiče, As₂O₃ ve sklářství, insekticidy a fungicidy:

Svinibrodská zeleň (kdysi pigment, v souč. ins. a fung.):

Další insekticidy: Ca₃(AsO₄)₂·Ca(OH)₂, Na₃AsO₄, Pb₃(AsO₄)₂

Reakce oxidů arsenu s hydroxidy:

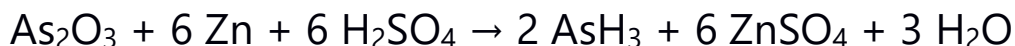

Sloučeniny arseničné jsou k. prostředí silné oxidovadla.

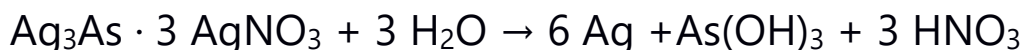
Sloučeniny arsenité a antimonité jsou v alk. prostředí dobrými redukovadly.

Sloučeniny: AsX₃, AsF₅, AsCl₅ – AsCl₃ v kapalném chloru při -105 °C působením UV vzniká AsCl₅, As₄O₆ – snadno sublimuje, As₂S₃, As₂S₅, AsH₃ – vzniká redukcí sloučenin As vodíkem ve stavu zrodu, bezbarvý, tepelně nestálý, extrémně jedovatý plyn – rozklad na As – Marshova zkouška, soli arsenidy ve vodě nestálé a hydrolyzují, H₃AsO₃ – existuje jen v roztocích, slabá kyselina (jako H₃BO₃), v alk. přechází až na AsO₃³⁻, H₃AsO₄ – podobné chování i struktura jako H₃PO₄

Marsch-Liebigova zkouška

Gutzeitova zkouška

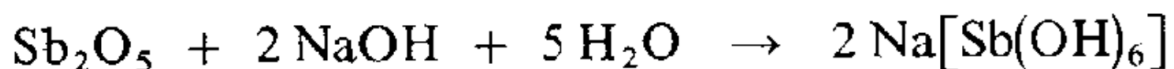

Sb: na vzduchu za normální teploty stálý

Výroba: $\text{Sb}_2\text{S}_3 + 3 \text{Fe} \rightarrow 3 \text{FeS} + 2 \text{Sb}$ (tavení s Fe)

Použití: slitiny s Pb a Sn, ve sloučeninách s kovy 13. skupiny jako polovodiče, SbF_5 – fluorační činidlo, Sb_2S_3 – rubínové sklo, výroba zápalek, Sb_2S_5 – vulkanizace kaučuku

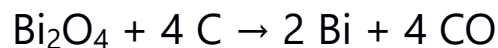
Reakce oxidů antimonu:

Sloučeniny: SbX_3 , SbF_5 , SbCl_5 , Sb_4O_6 či Sb_2O_4 (Sb^{III} a Sb^{V}), Sb_2S_3 , Sb_2S_5 , SbH_3 – bezbarvý, tepelně nestálý, extrémně jedovatý plyn – stopové množství

Bi: při změně kapalného skupenství na pevné zvětšuje objem (dále už jen Ge a Ga), je málo toxický, radioaktivní?, ušlechtilý (+0,2 V).

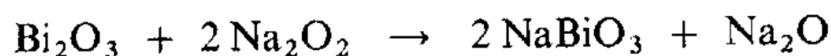
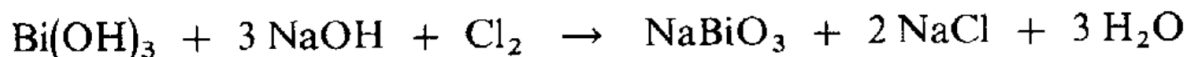
Výroba: Bi_2S_3 (bismutin) + 5 $\text{O}_2 \rightarrow 3 \text{SO}_2 + \text{Bi}_2\text{O}_4$ (oxid bismutito-bismutičný)

Použití: slitiny s Pb a Sn, Bi_2O_3 – optická skla s velkým indexem lomu

Oxid bismutitý – s kyselinami soli bismutité

Příprava bismutičnanů:

Sloučeniny: BiX_3 , BiF_5 , Bi_2O_3 , Bi_2S_3 , BiH_3 – bezbarvý, tepelně nestálý, extrémně jedovatý plyn

Mc: *Moscovium*, objeveno v roce 2004, Mc^+ a Mc^{3+} ionty,

$T_{1/2}({}^{290}\text{Mc}) = 0,8 \text{ s.}$